

Наукові інтереси: формування умінь і навичок самоосвітньої діяльності студентів, розвиток рефлексивного мислення студентів при вивченні фізики.

БОЙКО Любов – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету.

Наукові інтереси: методика викладання у вищій школі, психологічні особливості студентів, методика викладання іноземних мов.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

SEMAKOVA Tetiana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Kherson Polytechnic College of Odessa National Polytechnic University.

Scientific interests: students' self-education skills, development of reflective thinking in the process of studying physics.

BOIKO Liubov – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of Public Administration, Law and Humanities Department, Kherson State Agrarian and Economic University.

Scientific interests: teaching methods in higher education, psychological peculiarities of students.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 24.05.2025 р.

УДК 316.421

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-234-240

СТРІЛЕЦЬ-БАБЕНКО Олена –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3774-4786>

e-mail: olenastrilecbabenko@gmail.com

КУШНІР Наталія –

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8692-4882>

e-mail: n.s.kushnir@cuspu.edu.ua

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються соціально-психологічні аспекти адаптації студентів до дистанційного навчання у закладах вищої освіти (ЗВО). Актуальність проблеми зумовлена глобальними змінами в освітньому процесі, які стали наслідком епідеміологічної ситуації та воєнного стану в Україні. Перехід на дистанційне навчання створює нові виклики для студентів, особливо першокурсників, які одночасно стикаються із труднощами академічної, соціальної та особистісної адаптації.

У ході дослідження з'ясовано, що адаптація студентів до дистанційного формату навчання визначається сукупністю психологічних, соціальних та організаційних чинників. До ключових проблем, які ускладнюють цей процес, належать: підвищений рівень стресу, когнітивне та емоційне навантаження, недостатня сформованість навичок самоорганізації та самостійного навчання, обмежена соціальна взаємодія та зниження рівня мотивації. Зміна формату навчального середовища також супроводжується труднощами у встановленні комунікації з викладачами та одногрупниками, що впливає на якість освітнього процесу та психологічний комфорт студентів.

Проаналізовано вплив індивідуальних особливостей особистості на успішність адаптації, зокрема рівень емоційної стійкості, мотивації до навчання, розвиненість когнітивних навичок та здатність до саморегуляції. Визначено, що ключовими факторами підтримки адаптаційного процесу є ефективна комунікація з викладачами, залучення студентів до інтерактивних освітніх форматів, а також наявність соціальної підтримки як з боку однолітків, так і з боку академічного середовища.

Автори дослідження також розглядають можливі стратегії оптимізації процесу адаптації студентів до дистанційного навчання. Серед ефективних підходів виокремлюються: використання комунікативних методик у навчальному процесі, створення інтерактивного навчального середовища з елементами ігрових та проєктних технологій, застосування цифрових освітніх ресурсів для підвищення залученості студентів, формування навичок самоорганізації та критичного мислення. Особливу увагу приділено ролі викладачів у сприянні адаптації студентів, що передбачає не лише методичну підтримку, а й забезпечення сприятливого психологічного клімату у навчальній групі.

Перспективи подальших досліджень передбачають аналіз ефективності конкретних педагогічних стратегій, спрямованих на підтримку адаптації студентів, розробку інтегрованих методик змішаного навчання, а також вивчення впливу довготривалого дистанційного навчання на особистісний та професійний розвиток студентів.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптація, дистанційне навчання, заклади вищої освіти, мотивація, цифрові технології, комунікативні методики, соціальна взаємодія, інтерактивне навчання.

STRILETS-BABENKO Olena –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Psychology and Social Work of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3774-4786>
e-mail: olenastrilecbabenko@gmail.com

KUSHNIR Nataliya –

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Psychology and Social Work of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8692-4882>
e-mail: n.s.kushnir@cuspu.edu.ua

SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF STUDENTS' ADAPTATION TO DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article examines the socio-psychological aspects of students' adaptation to distance learning in higher education institutions (HEIs). The relevance of the issue driven by global changes in the educational process resulting from the epidemiological situation and martial law in Ukraine. The transition to distance learning has created new challenges for students, especially first-year students, who simultaneously face difficulties in academic, social, and personal adaptation.

The study found that students' adaptation to the distance-learning format determined by a combination of psychological, social, and organizational factors. The key problems complicating this process include increased stress levels, cognitive and emotional overload, insufficiently developed self-organization and independent learning skills, limited social interaction, and decreased motivation. The shift in the learning environment also brings communication challenges with teachers and peers, affecting the quality of the educational process and students' psychological well-being.

The impact of individual personality traits on the success of adaptation was analyzed, particularly emotional resilience, motivation for learning, cognitive skills, and self-regulation ability. It was determined that key factors supporting the adaptation process include effective communication with teachers, student engagement in interactive educational formats, and social support from both peers and the academic community.

The article also explores possible strategies for optimizing students' adaptation to distance learning. Among the effective approaches identified are the use of communicative methodologies in the educational process, the creation of an interactive learning environment with elements of game-based and project-based technologies, the implementation of digital educational resources to enhance student engagement, and the development of self-organization and critical thinking skills. Special attention given to the role of teachers in facilitating students' adaptation, which involves not only methodological support but also ensuring a favorable psychological climate within the learning group.

Future research prospects include analyzing the effectiveness of specific pedagogical strategies aimed at supporting student adaptation, developing integrated blended learning methodologies, and studying the impact of long-term distance learning on students' personal and professional development.

Key words: socio-psychological adaptation, distance learning, higher education institutions, motivation, digital technologies, communicative methodologies, social interaction, interactive learning.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасних умовах проблема адаптації студентів до змін у системі освіти, зокрема переходу на дистанційне навчання, набуває дедалі більшої актуальності. Це особливо стосується майбутніх фахівців із соціальної роботи та психології, для яких оволодіння комунікативними та практичними навичками є невід'ємною складовою професійної компетентності. Впровадження дистанційного формату навчання, спричинене умовами воєнного стану в Україні, зумовило необхідність перегляду та адаптації традиційних методик викладання відповідно до нових освітніх реалій.

Актуальність зазначеної проблематики посилюється через низку психологічних, соціальних та технічних труднощів, з якими стикаються студенти. Високий рівень стресу, ризики емоційного вигорання, обмежений доступ до освітніх ресурсів та необхідність самостійної організації навчального процесу суттєво впливають на ефективність засвоєння знань. Водночас сучасна педагогічна наука поки що не має достатньої кількості ефективних методик, які сприяли б успішній адаптації студентів до дистанційного навчання в умовах кризових ситуацій.

З огляду на вищезазначені виклики, дослідження процесів соціально-психологічної адаптації, студентської молоді до дистанційного навчання в ЗВО набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні дослідники Т. Алексєєва, О. Венгер, В. Гамов, О. Гречишкіна, Г. Левківська, Є. Резнікова, О. Солодухова, А. Фурман та інші, присвя-

тили свої наукові праці вивченню складного процесу адаптації студентів до нового навчального середовища ЗВО. Вони детально аналізували психологічні, соціальні та навчальні аспекти цієї проблеми, виявляючи фактори, які впливають на успішність адаптації та розробили рекомендації для студентів й викладачів.

Дослідження адаптації студентів-першокурсників до навчання у ЗВО значно збагатилися завдяки роботам таких вчених, як Н. Дятленко, Л. Гармаш, Н. Коцур, Л. Ключек, Л. Косарева, Н. Любченко, О. Прудська, І. Шаповал та ін. Їхні наукові праці стали важливим внеском у розуміння особливостей адаптації саме першокурсників, дозволивши розробити ефективні програми підтримки та супроводу студентів на початковому етапі навчання.

Проблема соціально-психологічної адаптації підлітків до нових умов навчання була предметом дослідження багатьох науковців, серед яких І. Бех, М. Вієвська, Л. Красовська, Н. Фролова та ін.

Значний внесок у дослідження педагогічних аспектів адаптації студентів зробили такі вчені, як В. Штифурак, В. Сорочинська та інші. Їхні наукові праці дозволяють глибше зрозуміти, як педагогічні чинники впливають на процес адаптації студентів й сприяють розробці ефективних педагогічних стратегій, спрямованих на успішну адаптацію студентів до навчання у ЗВО тощо.

Мета статті – розглянути соціально-психологічні аспекти адаптації студентів до дистанційного навчання в ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адаптація студентів до освітнього процесу у

зкладах вищої освіти (ЗВО) є ключовим етапом їхнього особистісного та професійного розвитку, який впливає не лише на академічну успішність, а й на загальну психосоціальну стабільність. Цей період супроводжується значними змінами у житті студентів, серед яких можна виокремити нові соціальні умови, підвищені вимоги до самостійної діяльності, інтенсифікацію навчального навантаження, а також необхідність побудови ефективних міжособистісних відносин. Комплексний характер процесу адаптації зумовив формування різних наукових підходів до його дослідження, серед яких найбільш поширеними є психологічний та соціологічний підходи [8, с. 77].

В. Казміренко, спираючись на наукові концепції Л. Виготського та С. Рубінштейна стверджує, що психологічний підхід до аналізу адаптації студентів зосереджується на механізмах пристосування особистості до нових умов, які охоплюють когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти. Відповідно до класичної концепції Л. Виготського, процес адаптації розглядається як взаємодія зовнішніх (соціальних) та внутрішніх (особистісних) чинників, що сприяють формуванню особистості у нових умовах навчання. Дана ідея була розвинена С. Рубінштейном, який підкреслював активну роль суб'єкта у процесі пристосування до змін у соціальному та академічному середовищі [8].

Сучасні дослідження адаптації студентів у межах психологічного підходу зосереджуються на таких аспектах, як рівень стресу, копінг-стратегії та мотивація.

1. Стрес і копінг-стратегії. Перехід до навчання у ЗВО супроводжується підвищеним рівнем стресу, що зумовлений необхідністю адаптації до нових академічних вимог та соціального середовища. Важливу роль відіграють копінг-стратегії – індивідуальні механізми подолання стресових ситуацій. Виділяють два основних типи копінг-стратегій:

- проблемно-орієнтовані – спрямовані на активний пошук рішень та конструктивне розв'язання труднощів.

- емоційно-орієнтовані – передбачають психологічну регуляцію власного емоційного стану, включаючи зниження рівня тривожності та уникнення стресових факторів.

2. Мотивація. Ю. Бохонкова, спираючись на наукові положення В. Ковальова стверджує, що мотивація є визначальним чинником, що сприяє успішній адаптації студента. Високий рівень внутрішньої мотивації до навчання дозволяє легше долати труднощі адаптаційного періоду, тоді як недостатність зацікавленості у професійній діяльності може ускладнити пристосування до академічного середовища [3].

3. Емоційна стійкість та попередній досвід адаптації. Дослідження О. Фень доводять, що студенти з розвинутою емоційною стійкістю демонструють вищу здатність до подолання труднощів адаптаційного процесу. Важливу роль відіграє попередній досвід адаптації: особи, які у шкільний період успішно проходили етапи соціально-освітньої інтеграції (наприклад, перехід

до старшої школи), мають вищий рівень адаптаційних навичок під час навчання у ЗВО [12, с. 29].

Соціологічний підхід акцентує увагу на значенні соціального контексту в адаптації студентів. Дослідники цього напрямку розглядають адаптацію не лише як процес пристосування особистості до нових умов, але й як інтеграцію студента у нове соціальне середовище, що передбачає активну взаємодію у студентській спільноті.

Основні аспекти соціологічного підходу включають:

1. Групову динаміку. Дослідження Р. Мертон засвідчили, що студентські колективи є важливим джерелом соціальної підтримки, формування мотивації та встановлення академічних норм і стандартів, яких дотримуються студенти у процесі навчання. Колективна діяльність сприяє зниженню рівня стресу та підвищенню соціальної адаптивності першокурсників [13].

2. Соціальні ролі. Відповідно до концепції Е. Гофмана, адаптація до нових умов передбачає освоєння нових соціальних ролей, таких як роль студента, члена академічної спільноти, учасника студентських організацій тощо. Успішна адаптація залежить від здатності студента швидко інтегруватися у нове середовище, опанувати необхідні соціальні навички та відповідати очікуванням академічного співтовариства [14].

Досліджуючи адаптацію студентів до умов вищого навчального закладу, Н. Алєндарь визначає її як складний, багатфакторний процес, що розгортається у динамічному просторі взаємодії суб'єктивних та об'єктивних чинників. Даний процес включає не лише соціально-психологічні аспекти, а й індивідуальні психологічні та фізіологічні характеристики студентів, що визначають їхню здатність до інтеграції в нове академічне середовище [1, с. 5].

М. Дідух здійснює диференціацію процесу адаптації, виокремлюючи її типи на основі відношення особистості до зовнішніх вимог. Зокрема, виділяються два основні типи адаптації: творча та формальна. Творча адаптація передбачає активну інтеграцію особистості в освітній процес, що знаходить своє вираження у глибокому засвоєнні знань, розвитку креативного мислення та формуванні професійних компетентностей. Вона характеризується високим рівнем когнітивної активності та залученості до навчальної діяльності. Натомість формальна адаптація виступає її протилежністю, оскільки зводиться до виконання мінімальних академічних вимог, спрямованих виключно на отримання диплому без прагнення до самореалізації чи інтелектуального розвитку [7, с. 63].

В. Вінс наголошує, що в умовах динамічного розвитку сучасного освітнього середовища особливого значення набуває соціальна (нормативна) адаптація. Вона включає не лише формальне засвоєння правил поведінки та академічних стандартів, але й глибоке усвідомлення філософії та місії закладу вищої освіти. Окрім цього, нормативна адаптація передбачає інтеграцію в

систему міжособистісних стосунків, формування почуття приналежності до студентської спільноти та розвиток відповідальності за власну академічну та соціальну активність [4, с. 57]. На думку вченого, успішна соціальна адаптація сприяє:

- академічній успішності – студенти, які успішно адаптувалися, демонструють вищу мотивацію до навчання, кращу успішність та меншу схильність до академічного стресу.

- соціальній інтеграції – адаптовані студенти легше встановлюють контакти з одногрупниками та викладачами, беруть активну участь у житті ЗВО.

- особистісному розвитку – процес адаптації сприяє розвитку соціальних навичок, емоційного інтелекту, формуванню відповідальності та самостійності [4, с. 58].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє виокремити ключові компоненти соціально-психологічної адаптації здобувачів вищої освіти до освітнього середовища ЗВО:

1. Професійно-фахова адаптація передбачає ознайомлення студентів першого курсу зі змістом та перспективами обраної професії, пристосування до умов, структури та характеру навчального процесу, а також формування навичок самостійної навчальної діяльності та науково-дослідної роботи.

2. Соціальна адаптація охоплює процес інтеграції особистості в нове соціальне середовище, що включає активне чи пасивне пристосування до студентського колективу, його традицій та морально-культурних норм. Вона також передбачає вибудовування міжособистісних відносин, формування власного стилю поведінки та встановлення доброзичливих взаємин із одногрупниками.

3. Соціально-фахова адаптація полягає у прийнятті студентом суспільних вимог до професійної діяльності, формуванні відповідного ставлення до майбутньої професії та усвідомленні її значущості [12].

4. Психологічний аспект адаптації включає трансформацію раніше сформованих установок, навичок та ціннісних орієнтацій, характерних для шкільного періоду, а також зміну динамічного стереотипу та подолання емоційних переживань, пов'язаних із новими умовами навчання у ЗВО.

5. Організаційна адаптація передбачає засвоєння студентами особливостей організаційної структури ЗВО, його академічних вимог, системи оцінювання, специфіки самостійної навчальної діяльності, а також відповідну корекцію власної поведінки з урахуванням нових освітніх стандартів [12, с. 58].

Адаптаційний процес студентів у закладах вищої освіти значною мірою зумовлений зміною їхнього соціального статусу, спричиненою переходом від шкільного до університетського навчання. Цей період збігається з ранньою юністю, що супроводжується активним становленням особистісних характеристик, підвищенням значущості життєвих цілей, змінами у соціальних ролях та обов'язках, а також формуванням таких рис, як рішучість, ініціативність, самостійність та цілеспрямованість.

Процес адаптації першокурсників передусім пов'язаний із входженням у студентське життя, яке передбачає специфічний стиль життєдіяльності, де основними видами активності є навчальна діяльність, соціальна взаємодія та участь у громадському житті. Реалізація особистісного потенціалу в ході адаптаційного процесу сприяє досягненню стану адаптованості, що є показником успішного пристосування до нових освітніх і соціальних умов.

Навчання у ЗВО передбачає перехід від репродуктивного, тобто спрямованого на відтворення готових знань, до продуктивного, самостійного і творчого рівня засвоєння знань. Студенти повинні не тільки запам'ятовувати інформацію, але й вміти її аналізувати, критично оцінювати, застосовувати на практиці та генерувати нові ідеї. Цей процес потребує від них розвиненого критичного мислення, креативності та вміння працювати в команді.

На наше переконання, виокремлення першокурсників в окрему категорію є не тільки правомірним, але й глибоко обґрунтованим, адже на відміну від студентів старших курсів, першокурсники зазнають впливу низки факторів, що обумовлюють особливості їхньої адаптації до навчання у закладі вищої освіти.

По-перше, першокурсники стикаються з абсолютно новою організаційною моделлю навчання, яка кардинально відрізняється від звичної їм шкільної системи. По-друге, для першокурсників зміна соціального оточення є не менш важливим фактором адаптації. Сукупність цих факторів – зміна моделі навчання та соціального оточення створює для першокурсників додаткове навантаження та напругу. Ось перефразований академічний текст із збереженням основного змісту та логіки:

На початкових етапах навчання у закладі вищої освіти студенти стикаються з низкою труднощів, серед яких можна виокремити значне інформаційне навантаження, дефіцит часу, підвищені вимоги до інтелектуальної діяльності, необхідність самостійного прийняття рішень та відповідальність за них, що нерідко супроводжується психологічною неготовністю до таких змін. Додатковими факторами стресу стають іспити, порушення режиму дня та сну [7, с. 62].

Ю. Бохонкова доповнює цей перелік такими аспектами, як адаптація до нового соціального середовища, необхідність самостійного ведення побуту для студентів, які проживають у гуртожитках, невизначеність мотивації професійного вибору, недостатньо сформовані навички самоконтролю та регулювання поведінки [3, с. 68]. Важливими факторами, що ускладнюють адаптацію, є розбіжність між очікуваннями першокурсників та реальністю навчального процесу, домінування зовнішньої мотивації («заради диплому», «для батьків», «заради стипендії») та недостатня сформованість внутрішньої професійної мотивації. Також на початковому етапі навчання може спостерігатися невизначеність життєвих планів студентів, відсутність стратегії

освітнього розвитку та необізнаність із правилами та нормами студентського середовища.

Значне збільшення інформаційного навантаження, стресові ситуації, пов'язані із заліково-екзаменаційним періодом, адаптація до нового соціального середовища та нестача часу призводять до посиленого напруження адаптаційно-компенсаторних механізмів організму [7, с. 62]. Сукупність цих чинників може мати суттєвий вплив на фізичне та психологічне благополуччя студентів, а також спричиняти порушення процесу соціально-психологічної адаптації. У таких умовах можливе послаблення позитивних установок першокурсників, що може призвести до зниження академічної успішності, втрати інтересу до громадської активності, труднощів у навчанні, напруженості у міжособистісних стосунках, а також розчарування у власних можливостях та сумнівів щодо правильності вибору професії [8, с. 78].

З весни 2020 року на адаптаційні процеси студентів значно вплинуло запровадження дистанційної форми навчання, зумовлене складною епідеміологічною ситуацією, а в подальшому військовим станом. Перехід до онлайн-формату не лише позначився на якості освітнього процесу, але й створив нові виклики для першокурсників. Відсутність традиційного соціального середовища, характерного для очного навчання, ускладнила процес адаптації, оскільки значно обмежила безпосередню взаємодію студентів як між собою, так і з викладачами.

Адаптація студентів до дистанційного навчання є складним процесом, що потребує не лише змін у змісті, методах та засобах викладання, а й підвищення рівня самостійності, відповідальності та вміння ефективно управляти власним часом. Освоєння дистанційного освітнього середовища передбачає оволодіння специфічними навчальними стратегіями, що компенсують обмежений контроль з боку викладача та забезпечують ефективну організацію самостійної роботи [11, с. 32].

Дослідження М. Meeter, Т. Bele, С. Hartogh засвідчили, що перехід до онлайн-формату негативно позначається на мотивації першокурсників порівняно з традиційним очним навчанням [13]. Основними причинами такого явища є зниження рівня соціальної взаємодії, розбіжності між очікуваннями студентів щодо навчального процесу та його фактичною організацією. Відсутність живого спілкування з викладачами та одногрупниками, труднощі в отриманні оперативного зворотного зв'язку та зниження рівня залученості до освітнього процесу негативно позначаються на внутрішній мотивації до навчання. Е. Старк також наголошує на зниженні як зовнішньої, так і внутрішньої мотивації студентів, що навчаються дистанційно, порівняно з традиційною очною формою навчання [14].

З огляду на ці виклики важливим завданням викладачів та кураторів є пошук ефективних методів, що сприятимуть адаптації першокурсників до нового освітнього середовища. За основу можна обрати теоретичні ідеї Дж. Дьюї та його

послідовників, сутність яких полягає в тому, що студенти разом із педагогом проєктують та досягають пізнавальних і прикладних навчальних задач, опираючись на систематизація продуктивної та пошукової діяльності. Завданням педагога в цьому процесі є створення та підтримка умов, за яких студенти самостійно й мотивовано діють для досягнення поставлених цілей і задач, здобувають необхідні знання з різних джерел, паралельно розвиваючи дослідницькі, креативні та комунікативні вміння [9, с. 169].

Одним із дискусійних питань у контексті дистанційного навчання є необхідність використання відеозв'язку під час онлайн-занять. Враховуючи важливість візуального контакту та зворотного зв'язку між викладачем і студентами, доцільно пояснити значущість увімкнених камер під час занять, що сприятиме покращенню залученості студентів та забезпеченню інтерактивності навчального процесу.

Також, доцільним вважаємо використання парних та групових форм роботи, що сприяють встановленню комунікації та соціальної взаємодії. Використання інтерактивних методик, таких як діалогічні вправи, рольові ігри та моделювання професійних ситуацій, дозволяє студентам легше адаптуватися до нового навчального середовища.

Фахова спрямованість дисциплін сприяє підвищенню рівня усвідомлення професійних компетенцій, що позитивно впливає на загальну адаптацію студентів до освітнього процесу. Саме тому розвиток ефективних методик викладання фахових дисциплін в умовах дистанційного навчання є важливим аспектом підтримки адаптаційних процесів першокурсників у сучасних освітніх реаліях.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. В умовах вимушеного переходу на дистанційне навчання питання соціально-психологічної адаптації студентів першого курсу набуває особливої актуальності. Окрім традиційних труднощів, характерних для процесу адаптації здобувачів вищої освіти, додатковими чинниками ускладнення стає необхідність опанування нової форми навчальної діяльності.

Важливу роль в ефективній адаптації студентів до дистанційного освітнього середовища відіграє використання сучасних цифрових ресурсів для візуалізації навчального матеріалу, організація інтерактивних занять із залученням елементів ігрових технологій, а також впровадження комунікативних методик – дискусій, дебатів, діалогів, обговорення, проєктної діяльності та навчальних ігор, які не лише стимулюють мовленнєву активність студентів, але й сприяють формуванню соціальних зв'язків, полегшуючи інтеграцію першокурсників у нове академічне середовище.

Водночас, ефективне впровадження дистанційного навчання потребує не лише застосування інноваційних цифрових технологій, а й врахування соціально-психологічних аспектів адаптації особистості. Оскільки цей процес є комплексним, важливе значення має створення умов, які сприятимуть формуванню стійкої навчальної мотивації, розвитку навичок самоорганізації та

налагодженню взаємодії між студентами в умовах віртуального навчального простору.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алєндарь Н. І. Соціальна адаптація учнів 9–11 класів у навчально-виховному середовищі загально-освітніх шкіл сільської місцевості: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05 – соціальна педагогіка. Київ, 2012. 22 с.

2. Біла І. М. Формування адаптивних здібностей дітей в умовах сім'ї. *Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ, 2017. Вип. 15. С. 17–29.

3. Бохонкова Ю. О. Можливості корекції особистісних чинників соціально-психологічної адаптації. *Соціальна психологія*. 2005. №2 (10). С. 43–58.

4. Вінс В., Прудкай Ю. В., Кузьменко Т. В. Психологічні особливості адаптації студентської молоді в умовах воєнного стану та дистанційної форми навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Психологія*. Вип. 4. 2023. С. 56–61.

5. Гармаш Л., Коцур Н. Шляхи оптимізації інтелектуального потенціалу студентів-першокурсників при адаптації до навчального процесу в ВНЗ. *Актуальні проблеми психології. Психологія навчання. Медична психологія*. 2009. Вип. 13. Т. 10. С. 78–86.

6. Грушевський В. О. Особливості соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*. 2014. Вип. 12. С. 67–72.

7. Дідух М. М. Проблеми й основні напрями адаптації студентів до умов навчання в закладах вищої освіти. *Юридична психологія*. Вип. 2 (25). 2019. С. 61–69.

8. Казміренко В. П. Програма дослідження психосоціальних чинників адаптації молоді до людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії. *Практична психологія та соціальна робота*. 2004. № 6. С. 76–78.

9. Кушнір Н. С. Технологічний аспект реалізації умов формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 8 (82). С. 168–171.

10. Очеретнюк А. О., Лисенко Д. А., Паламарчук О. В., Закалата Т. Р., Керничний В. В. Проблема адаптації студентів-медиків першого курсу до навчального процесу. *Вісник Вінницького національного медичного університету*. 2018. №3. Т. 22. С. 543–547.

11. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти*. 2017. № 4. С. 27–36.

12. Фень О. Діагностика психологічних проблем першокурсників. *Психологічна адаптація студентів першого курсу до умов навчання у вищому закладі освіти*. 1999. С. 28–37.

13. Meeter M., Bele T., Hartogh C., Bakker T., de Vries R.E., & Plak S. College students' motivation and study results after COVID-19 stay-at-home orders. 2020. URL: <https://doi.org/10.31234/osf.io/kn6v9>.

14. Stark E. Examining the Role of Motivation and Learning Strategies in the Success of Online vs. Face-to-Face Students. *Online Learning*. 2019. 23(3), pp. 234–251. URL: <http://dx.doi.org/10.24059/olj.v23i3.1556>

REFERENCES

1. Alendar, N. I. (2012). *Sotsial'na adaptatsiya uchniv 9–11 klasiv u navchalno-vykhovnomu seredovyschi zahal'noosvitnikh shkil sil's'koyi mistsevoosti*. [Social adaptation of students of grades 9–11 in the educational environment of rural secondary schools]. Kuiv. [in Ukrainian]

2. Bila, I. M. (2017). *Formuvannya adaptyvnykh zdibnostey ditey v umovakh simyi*. [Formation of adaptive abilities of children in family conditions]. Kyiv. [in Ukrainian]

3. Bokhonkova, YU. O. (2005). *Mozhlyvosti korektsiyi osobystisnykh chynnykiv sotsial'no-psykholohichnoyi adaptatsiyi*. [Possibilities of correction of personal factors of social and psychological adaptation]. Kyiv. [in Ukrainian]

4. Vins, V., Prudkay, YU. V., Kuz'menko, T. V. (2023). *Psykhologichni osoblyvosti adaptatsiyi studentskoyi molodi v umovakh voyennoho stanu ta dystantsiynoyi formy navchannya*. [Psychological features of adaptation of student youth in conditions of martial law and distance learning]. Uzhhorod. [in Ukrainian]

5. Harmash, L., Kotsur, N. (2009). *Shlyakhy optymizatsiyi intelektual'noho potentsialu studentiv-pershokursnykiv pry adaptatsiyi do navchal'noho protsesu v VNZ*. [Ways to optimize the intellectual potential of first-year students during adaptation to the educational process at a university]. Kyiv. [in Ukrainian]

6. Hrushevskyy, V. O. (2014). *Osoblyvosti sotsialno-psykholohichnoyi adaptatsiyi studentiv-pershokursnykiv do navchannya u VNZ*. [Peculiarities of socio-psychological adaptation of first-year students to studying at a university]. Mykolaiv. [in Ukrainian]

7. Didukh, M. M. (2009). *Problemy y osnovni napryamy adaptatsiyi studentiv do umov navchannya v zakladakh vyshchoyi osvity*. [Problems and main directions of students' adaptation to the conditions of study in higher education institutions]. Kyiv. [in Ukrainian]

8. Kazmirenko, V. P. (2004). *Prohrama doslidzhennya psykhosotsial'nykh chynnykiv adaptatsiyi molodoyi lyudyny do navchannya u VNZ ta maybutn'oyi profesiyi*. [Program for research into psychosocial factors of young people's adaptation to university studies and future profession]. Kyiv. [in Ukrainian]

9. Kushnir, N. S. (2018). *Tekhnologichnyy aspekt realizatsiyi umov formuvannya profesiyynoyi kul'tury maybutnikh fakhivtsiv ekonomichnykh spetsial'nostey*. [Technological aspect of implementing the conditions for the formation of professional culture of future specialists in economic specialties]. Kyiv. [in Ukrainian]

10. Ocheretnyuk, A. O., Lysenko, D. A., Palamarchuk, O. V., Zakalata, T. R., Kernychnyy, V. V. (2018). *Problema adaptatsiyi studentiv-medykiv pershoho kursu do navchal'noho protsesu*. [The problem of adaptation of first-year medical students to the educational process]. Vinnytsia. [in Ukrainian]

11. Prybylova, V. (2017). *Problemy ta perevahy dystantsiynoho navchannya u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh Ukrainy*. [Problems and advantages of distance learning in higher educational institutions of Ukraine]. Kyiv. [in Ukrainian]

12. Fen, O. (1999). *Diahnostyka psykholohichnykh problem pershokursnykiv*. [Psychological adaptation of first-year students to the conditions of study in a higher educational institution]. Kyiv. [in Ukrainian]

13. Meeter, M., Bele, T., Hartogh, C., Bakker, T., de Vries, R.E., & Plak, S. (2020). College students' motivation and study results after COVID-19 stay-at-home orders. URL: <https://doi.org/10.31234/osf.io/kn6v9>. [in Ukrainian]

14. Stark, E. (2019). Examining the Role of Motivation and Learning Strategies in the Success of Online vs. Face-to-Face Students. *Online Learning*. 23(3), pp. 234–251. URL: <http://dx.doi.org/10.24059/olj.v23i3.1556> [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

СТРІЛЕЦЬ-БАБЕНКО Олена – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної

роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: соціальна робота, соціальна педагогіка, соціально-психологічна адаптація студентів.

КУШНІР Наталія – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: соціальна робота, соціальна педагогіка, соціально-психологічна адаптація студентів, психологія маркетингу та реклами.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

STRILETS-BABENKO Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department

of Psychology and Social Work of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: social work, social pedagogy, social and psychological adaptation of students.

KUSHNIR Nataliya– Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Psychology and Social Work of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: social work, social pedagogy, socio-psychological adaptation of students, psychology of marketing and advertising.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 19.05.2025 р.

УДК 373.32:001.895

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-240-244

ЦУКАНОВА Наталія –

кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти

Цentrальноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6480-8717>

e-mail: tsukanova-nata@ukr.net

АНАЛІЗ СТАНУ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

В умовах стрімких змін у системі освіти, формування готовності майбутніх учителів початкових класів до інноваційної педагогічної діяльності набуває особливої актуальності. Сучасний педагог повинен не тільки володіти традиційними методами викладання, а й уміти адаптуватися до нових викликів, використовуючи інноваційні підходи та технології. Це вимагає переосмислення змісту та структури професійної підготовки педагогів.

У статті аналізується сутність поняття «готовність до інноваційної педагогічної діяльності», виявляються її основні компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний та рефлексивно-оцінний. Кожен із них розкривається як найважливіший елемент формування професійної компетентності майбутнього вчителя, що забезпечує його здатність до перетворення освітнього процесу.

Окрему увагу приділено аналізу чинників, що впливають на процес формування цієї готовності, включно з як особистісними особливостями студентів, так і особливостями освітнього середовища. Підкреслюється важливість комплексного підходу, що включає не тільки навчання, а й практико-орієнтовану діяльність, а також елементи самоаналізу та рефлексії.

Розглядаються зарубіжні та українські підходи до підготовки педагогів, здатних до інновацій. Аналізуються успішні практики, що включають використання адаптивних технологій, інтеграцію доповненої реальності в навчальний процес, а також розвиток ІК-компетентності через неформальні форми освіти. Ці підходи порівнюються з метою виявлення загальних тенденцій та специфічних особливостей.

Запропоновано структурно-функціональну модель формування готовності, що включає послідовні етапи - від мотиваційно-орієнтувального до рефлексивно-узагальнюючого. Модель акцентує увагу на необхідності активного залучення студентів до освітнього процесу, реалізації проєктів і впровадження інноваційних педагогічних рішень.

Таким чином, стаття розкриває комплексне розуміння процесу формування готовності до інноваційної педагогічної діяльності, а також пропонує практичні інструменти та підходи, застосовні в системі професійної підготовки вчителів. Матеріали дослідження можуть бути корисними як педагогічним вишам, так і освітнім установам, зацікавленим у підвищенні якості підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: інновації, інноваційні технології, початкова школа, інтерактивне навчання, навчальні інновації, штучний інтелект, гейміфікація.

TSUKANOVA Nataliia –

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Senior Lecturer of the Department of Pre-school and Primary school education of

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6480-8717>

e-mail: tsukanova-nata@ukr.net

ANALYSIS OF THE STATE OF FORMATION OF FUTURE TEACHERS' READINESS FOR INNOVATIVE ACTIVITY IN NATIONAL AND FOREIGN LITERATURE

In the context of rapid changes in the education system, the formation of future primary school teachers' readiness for innovative pedagogical activities is of particular relevance. A modern teacher must not only master traditional teaching methods, but also be able to adapt to new challenges using innovative approaches and technologies. This requires a rethinking of the content and structure of teacher training.